

Vlaanderen
is landbouw & visserij

PRAKTIJKGIDS LANDBOUW EN NATUUR

MODULE ERF- EN BEDRIJFSGEBOUWEN

DEPARTEMENT
LANDBOUW & VISSERIJ

WWW.VLAANDEREN.BE/LANDBOUW

////////////////////////////////////

PRAKTIJKGIDS LANDBOUW EN NATUUR

**Module Erf en Bedrijfsgebouwen /
24.11.2015**

////////////////////////////////////

pagina 2 van 22

Colofon

Samenstelling

Departement Landbouw en Visserij

Auteurs

Suzy Van Gansbeke (Departement Landbouw en Visserij)

Lectoren

Nicole Van Duyse (Departement Landbouw en Visserij); Geert Rombouts (Departement Landbouw en Visserij), Katrien Janssen (Departement Landbouw en Visserij), Sylvie Danckaert (Departement Landbouw en Visserij), Bert Reubens (ILVO), Johan De Boever (ILVO), Philippe van Overbeke (ILVO), Hylke Colpaert (VLM), Geert Rogiers (VLM), Rebecca Devlaeminck (ANB)

Verantwoordelijk uitgever

Jules Van Liefveringe, Secretaris-generaal

Depotnummer

D/2016/3241/012

Lay-out

Departement Landbouw en Visserij

Een digitale versie vindt u terug op

WWW.VLAANDEREN.BE/PUBLICATIES

pagina 4 van 22

INHOUD

1	INLEIDING	7
2	RANDVOORWAARDEN	7
2.1	Bioveiligheid	8
2.2	Erfordering	9
2.3	Invloed van beplanting op ventilatie en luchtpatronen	9
3	ERFBEPLANTING	10
3.1	Functies	10
3.2	Adviesverlening en subsidies	11
3.3	Streekeigen planten	11
3.4	Planten als voedselbron en schuilplaats	12
4	DIEREN OP HET ERF	13
4.1	Welkome gasten	13
4.1.1	Vogels	13
4.1.2	Kleine zoogdieren	18
4.2	Algemene aanbevelingen	19
4.3	Te mijden gasten	20

[illegible]

pagina 6 van 22

1 INLEIDING

Bedrijfsgebouwen en erven bieden zowel voedsel en schuilplaatsen voor vogels, vleermuizen en andere kleine zoogdieren als mogelijkheden voor beplanting.

In dit hoofdstuk wordt achtereenvolgens ingegaan op de mogelijkheden om:

- (1) via erfbeplanting de natuur op het bedrijf te brengen,
- (2) een aantal gewenste dierlijke wilde erfbewoners en -bezoekers een duwtje in de rug te geven.

Om de kans op het succesvol toepassen van deze maatregelen te stimuleren, is het van belang ook stil te staan bij een aantal beperkingen en knelpunten die op een modern landbouwbedrijf gelden. Wie hier op gepaste wijze mee omgaat, kan genieten van een functioneel erf en gebouw, waarbij toch zoveel mogelijk vormen van natuur aan bod komen.

Hoe een agrarisch gebouw en het erf ontworpen zijn en op welke manier deze zich integreren in de omgeving, bepaalt mee het beeld van het platteland. Landschappelijke integratie en agrarische architectuur zijn twee belangrijke instrumenten om de kwaliteit van het landschap te bevorderen. Ook deze aspecten vallen buiten het onderwerp van dit hoofdstuk. Hierover zijn een aantal nuttige en interessante publicaties te vinden, onder andere [‘Agrarische architectuur, technisch bekeken’](#) en [‘Agrarische Architectuur, Sleutel voor de toekomst’](#).

Daarnaast kunnen stallen en in het bijzonder de stalemissies een negatieve impact hebben op de kwaliteit van de natuur in de omgeving ervan. Zo geeft de ammoniakemissie uit veestallen en bijhorende mestopslag aanleiding tot verzuring en vermesting. Al meer dan tien jaar worden inspanningen gedaan om deze emissies te verminderen. Zo is het verplicht om bij nieuwbouw van stallen voor varkens en pluimvee voor één van de door de overheid erkende ammoniakemissiearme stalsystemen te kiezen. De [lijst van toegelaten systemen](#) kunt u raadplegen op de VLM-website. In 2015 is in het kader van de Programmatistische Aanpak Stikstof [een bijkomende lijst van reducerende maatregelen](#) (met inbegrip van management- en voedermaatregelen) gepubliceerd. Deze zogenaamde [PAS-lijst](#) is complementair aan de eerdergenoemde lijst omdat de maatregelen zich niet beperken tot huisvesting, tot nieuwbouw, tot varkens en pluimvee en tot maatregelen met de hoogste reductiepercentages. Deze PAS-lijst is bovendien dynamisch: bijkomende technieken kunnen in de komende jaren beschikbaar worden gesteld. Deze emissieproblematiek is echter zeer specifiek en valt buiten het onderwerp van deze praktijkgids.

2 RANDVOORWAARDEN

Vooraleer de mogelijkheden om natuur te integreren op het erf en in de stallen te evalueren is het van belang de randvoorwaarden te bepalen. Hoewel deze afhankelijk kunnen zijn van de productietak is het voor een veebedrijf in het algemeen vooral van belang te waken over bioveiligheid, een geordend en functioneel erf en een goede aanvoer en afvoer van lucht.

2.1 BIOVEILIGHEID

Bioveiligheid is het geheel van maatregelen die er voor zorgen dat de insleep van ziekten (van buiten het bedrijf naar binnen) en de versleep ervan (binnen het bedrijf, bijvoorbeeld van de ene leeftijdscategorie naar de andere leeftijdscategorie) zoveel mogelijk wordt voorkomen. Bioveiligheid houdt ook in dat u alle dieren die verschillen van de gehouden nutsdieren uit de stallen weert. Dit geldt niet alleen voor de huisdieren op het bedrijf (zoals honden en katten), maar ook voor vogels, knaagdieren en andere wilde dieren. Deze dieren kunnen immers zowel ziektekiemen op het bedrijf binnenbrengen als kiemen verslepen tussen stallen en afdelingen. Om het aantal schuilplaatsen voor dieren in de nabijheid van de stallen te beperken worden beplantingen dicht bij stallen zelfs afgeraden. Planten moet u steeds een afstand van minstens 60 cm van vensters en ventilatieopeningen plaatsen.

Om de ongewenste toegang tot de stallen onmogelijk te maken, voorziet u ventilatie- en andere openingen van (vogel)gaas. Openingen onder golfplaten kunt u met (op maat gesneden) plaatijzer of met (mortel)specie afsluiten (zie Afbeelding 1). Zo kunnen wilde dieren enkel nog gebruik maken van nestkasten of holtes op geschikte locaties (zie verder), en kunnen ze niet ongecontroleerd de gebouwen binnen komen.

Afbeelding 1 : Openingen die ontoegankelijk zijn gemaakt voor ongewenste dieren (Bron: Departement Landbouw en Visserij)

2.2 ERFORDENING

In het kader van erfordingen, beperking van looplijnen en arbeidsorganisatie zijn brede gangen en toegangswegen gewenst. De machines en vrachtwagens die op moderne veehouderijen worden ingezet, worden steeds groter, en dus ook de draaicirkels van deze voertuigen. Dichtbeplante erven of dreven zijn in dat opzicht niet zo geschikt. Bij het voorzien van erfbeplanting respecteert u dan ook best een voldoende afstand. Zeer grote vrachtwagens (van 32 ton bijvoorbeeld) hebben draaicirkels van 15 m. Toegangswegen zijn bij voorkeur al 8 m breed. Bovendien moet u 2 m van de perceelsgrens blijven als u hoogstammige bomen plant. Andere bomen (behalve leibomen) en levende hagen mogen tot 0,5 m van de perceelsgrens worden geplaatst.

2.3 INVLOED VAN BEPLANTING OP VENTILATIE EN LUCHTPATRONEN

Beplanting kan zowel een gunstig als een ongunstig effect op de stalventilatie en de luchtpatronen errond hebben. Gunstig is bijvoorbeeld dat de wind wordt gebroken, waardoor de lucht trager de stal binnenkomt en er meer kans is op een gewenst traject zonder tocht. Een ander gunstig gevolg van beplanting kunt u bereiken door de constructie van een zogenaamde windsingel. Dergelijke beplanting heeft als doel de met geur en stof beladen lucht die van een stal afkomstig is minder hinderlijk te maken voor de omwonenden. Dit gebeurt o.a. door de lucht naar boven af te buigen, stof- en geurdeeltjes te laten neerslaan en te absorberen.

Beplanting kan echter ook ongewenste gevolgen hebben: zo kan ze de toevoer van verse lucht in de stal juist net bemoeilijken of kan ze ervoor zorgen dat de concentratie aan geur en stof net ter hoogte van een potentieel gehinderde (o.a. een buur) verhoogt. Mits een doordachte aanpak van beplanting waarbij deze aspecten mee in rekening worden gebracht, kan dit probleem vermeden worden.

3 ERFBEPLANTING

Afbeelding 2 : Erfbeplanting (Bron : Departement Landbouw en Visserij)

3.1 FUNCTIES

Erfbeplanting heeft van oudsher een aantal functies op een boerderij, bijvoorbeeld:

- bescherming tegen weersomstandigheden (wind, zon, regen, storm, ...)
- beschutting tegen inkijk

- esthetische functie
- economische functie (gebruiks- of brandhout, afsluiting, ...)

Het is vooral de economische functie die aan belang heeft ingeboet Voor het huidige landbouwbedrijf zijn vooral volgende functies relevant:

- landschappelijke en esthetische functie bv. bedrijfsintegratie, visuele buffering, verfraaiing van het erf,...
- ecologische functie (bv. schuilplaatsen en voedsel voor dieren)
- wettelijke functie (bijvoorbeeld voldoen aan stedenbouwkundige vereisten).

3.2 ADVIESVERLENING EN SUBSIDIES

De provinciale overheden voorzien in dienstverlening en/of subsidies aan land- en tuinbouwers voor erfinrichting en landschapsintegratie, zowel van gebouwen als van planten. De klemtoon is hierbij enigszins verschoven van louter erfverfraaiing naar integratie in het landschap, zowel van gebouwen als van planten.

Informatie hierover is te vinden via onderstaande linken:

Antwerpen

Limburg

Oost-Vlaanderen

Vlaams-Brabant

West-Vlaanderen

Daarnaast geeft het VLIF in het kader van niet-productieve investeringen [subsidies voor de aanplant van kleine landschapselementen KLE](#).

3.3 STREEKEIGEN PLANTEN

Het verdient aanbeveling om streekeigen (inheemse) bomen en struiken te kiezen als structurele elementen van uw erf. Elke streek heeft zijn eigen soorten. Het streekeigen karakter garandeert dat de planten optimaal zijn aangepast aan klimaat en bodem én beter aansluiten bij het omliggende landschap. Dieren kunnen deze elementen gebruiken om zich over het erf te verplaatsen en als voedselbron.

Daarnaast is het aanbevolen om maximaal gebruik te maken van zogenaamd 'autochtoon' plantgoed. Dit betekent dat het plantgoed een lokale herkomst heeft. Autochtone planten hebben zich eeuwenlang aangepast aan de lokale groeiomstandigheden. Zo is de zomereik een voor Vlaanderen streekeigen of inheemse soort, maar als het plantgoed afkomstig is uit het buitenland (en dus genetisch afstamt van niet-inheemse planten) geldt dat niet voor de plant in kwestie. Die specifieke zomereik is dan niet-autochtoon. Geef steeds de voorkeur aan inheemse én autochtone planten. Bij aanplant van plantgoed met het label "[Plant van Hier](#)" gebruikt u planten met vermoedelijk grotere overlevingskansen op de juiste plaats en wordt dit levend erfgoed beschermd. Op deze website kan u aan de hand van uw postcode een lijst van soorten raadplegen.

////////////////////////////////////

Sommige gemeenten geven subsidies voor de aanplant van streekeigen groen. U raadpleegt dus best eerst de lijst van bomen en struiken die hiervoor in de eigen gemeente in aanmerking komen te raadplegen. Soorten die meestal voorkomen zijn bijvoorbeeld eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*), haagbeuk (*Carpinus betulus*), Spaanse aak of veldesdoorn (*Acer campestre*), wilde kardinaalsmuts (*Euonymus europeus*), veldolm (*Ulmus species*), zomereik (*Quercus robur*), sporkehout of vuilboom (*Frangula alnus*), ...

Er zijn ook gemeenten, die net als Natuurpunt en bepaalde Regionale Landschappen, op regelmatige basis aan hun inwoners de gelegenheid bieden om aan zeer voordelige voorwaarden streekeigen plantmateriaal aan te kopen.

Verder is het van het grootste belang om soorten die schadelijk zijn te vermijden. Zogenaamd 'invasieve soorten' zijn ingevoerde planten, vaak sierplanten, die zich in onze streek kunnen voortplanten en die schadelijk zijn voor de natuur, die gezondheidsproblemen bij mensen kunnen veroorzaken of leiden tot economische schade (zie hiervoor het hoofdstuk Sierteelt binnen deze praktijkgids).

3.4 PLANTEN ALS VOEDSELBRON EN SCHUILPLAATS

Naast het streekeigen karakter kunt u ook planten kiezen in functie van de aantrekkelijkheid voor de (gewenste) wilde dieren op het erf. Bessenstruiken zijn bijvoorbeeld een uitgelezen voedselbron voor vogels (bijvoorbeeld lijsterbes (*Sorbus aucuparia*), gewone vlier (*Sambucus nigra*), vuilboom (*Frangula alnus*), wilde kardinaalsmuts (*Euonymus europeus*), Europese vogelkers (*Prunus padus*), krentenboom (*Amelanchier lamarckii*), ...). Op de website van Vogelbescherming Vlaanderen kunt u een [bessenkalender](#) raadplegen die toelaat planten te kiezen die voor een gespreid aanbod van bessen zorgen.

Als planten naast bessen ook noten of nectar en/of stuifmeel voor vlinders en bijen voortbrengen, of als de holten op lange termijn kunnen dienen als schuilplaatsen voor vogels en zoogdieren, dan is dit een pluspunt bij de keuze. In knotbomen zoals knotwilgen ontstaan bij uitstek als schuilplaats geschikte holtes.

In volgende tabel worden een aantal nuttige planten voor vlinders en hommels opgesomd.

Nut	Voorbeeldplanten
Voedsel voor vlinders-nectarplanten	Vlinderstruik, Ijzerhard, Beemdkroon, Damastbloem, Hemelsleutel, Herfstaster, Koninginnekruid, Lavendel, Vaste muurbloem, Enkelbloemige afrikaantjes (<i>Tagetes</i>)
Planten waarop vlinders eieren leggen en waarop de rupsen leven	Koolsoorten en andere kruisbloemigen, zoals Damastbloem en Koolzaad, Oost-indische kers: voor Groot en Klein koolwitje; Kruisbloemigen, zoals Look-zonder-look en Pinksterbloem: voor Klein geaderd witje; Look-zonder-look, Pinksterbloem en Judaspenning: voor Oranjetipje; Vuilboom, Wegedoorn: voor Citroenvlinder;

	Schapenzuring, Veldzuring: voor Kleine vuurv�inder; Vuilboom, Klimop, Struikhei, Hulst, Wegedoorn, Vlinderstruik en Kattenstaart: voor Boomblauwtje; Klaversoorten zoals Hopklaver, Rolklaver en Gewone Rupsklaver: voor Icarusblauwtje; Distelsoorten, Kleine klit, Kaasjeskruid en Brandnetels: voor Distelvlinder; Grote en Kleine brandnetel: voor Atalanta; Grote Brandnetel: voor Dagpauwoog, Landkaartje en Kleine vos; Grote Brandnetel, Hop, Iep, Aalbes: voor Gehakkelde aurelia
Voedsel voor hommels	Smeerwortel, Geranium, Bieslook, Salie, Lupine, Hosta, Lavendel, Slangenkruid, Stokroos, Phacelia, Cotoneaster, Braam, Framboos, Sneeuwbes, Mahoniestruik, Vlinderstruik, Kamperfoelie, Wilg.

Tabel 1: Nuttige planten voor vlinders en hommels (Bron: Leefgebiedenfiches Provincie Vlaams-Brabant)

4 DIEREN OP HET ERF

4.1 WELKOME GASTEN

4.1.1 Vogels

Meestal zijn vogels welkome gasten op een landbouwbedrijf. In pluimveestallen zijn wilde vogels echter niet welkom want ze zijn potentiële dragers van het gevreesde vogelgriepvirus. Overdracht naar pluimvee is niet alleen een economisch risico maar bedreigt ook de volksgezondheid. Hetzelfde geldt voor het melkhuysje en tanklokaal op een melkveebedrijf vanwege de risico's op verontreiniging. In en rond andere stallen en gebouwen zijn sommige vogelsoorten wel zeer welkom. Net zoals roofinsecten dragen ook zij bij aan het onder controle houden van plagen. Zwaluwen bijvoorbeeld ruimen heel wat muggen, bladluizen en vliegen op. Uilen voeden zich met muizen. Reeds aanwezige nesten van beschermde diersoorten mogen trouwens niet zonder meer verwijderd worden. Indien u een nest als storend ervaart, wordt best advies ingewonnen bij bevoegde instanties van ANB met vermelding van de juiste soort

(aves.ant.anb@lne.vlaanderen.be; aves.lim.anb@lne.vlaanderen.be; aves.ovl.anb@lne.vlaanderen.be; aves.vbr.anb@lne.vlaanderen.be; aves.wvl.anb@lne.vlaanderen.be).

Om de aanwezigheid van deze welkome vogels te bevorderen, is het erg belangrijk dat u de gebouwen toegankelijk maakt, dat er voldoende beschutting en schuilplaatsen enerzijds en de aanwezigheid van nestmateriaal en van voedsel anderzijds aanwezig is. Ook het ongemoeid laten van de nesten is een

belangrijke voorwaarde. Door het voorzien van erfbeplanting komt u hieraan al deels tegemoet. Vogelbescherming Vlaanderen stelt een aantal tekeningen ter beschikking om [zelf nestkasten te bouwen](#).

4.1.1.1 **Zwaluwen**

Sommige gemeenten voorzien subsidies voor het in stand houden van nestgelegenheden voor huis-, boeren-, gier- en oeverzwaluwen. De bedragen variëren van bijvoorbeeld €25/jaar voor een kleine kolonie tot €150/jaar voor een grote kolonie die meer dan een jaar op de locatie gevestigd blijft en onder een beheersovereenkomst valt. Er zijn ook gemeenten en regionale landschappen die de aankoop van kunstnesten betoelagen of ze zelfs volledig gratis ter beschikking stellen. Om de overlast van het natuurlijk of kunstnest te beperken kunt u mestplanken aanbrengen op een afstand van minstens 30 tot 50 cm van het nest (zie Afbeelding 5). Vroeger kon u zwaluwen massaal aantreffen op telefoondraden, maar een draad bevestigd tussen twee gebouwen of palen kan een alternatieve zit- en rustplaats vormen. Natuurpunt beschrijft een aantal 'do's en don'ts' specifiek voor [boerenzwaluwen](#) en [huiszwaluwen](#) in digitaal beschikbare folders.

3.1.1.1.1 Boerenzwaluw (*Hirundo rustica*)

Afbeelding 3 : Boerenzwaluw (Bron : Vilt)

Boerenzwaluwen zijn wellicht de meest gewaardeerde bewoners van stalgebouwen. Ze gebruiken normaal gesproken elk jaar hetzelfde nest. Spaar de nesten bij het schoonmaken van stallen.

Voor de bouw van een nest volstaat al een minieme ondersteuning. Een locatie in stallen (waarin dus dieren zoals runderen, paarden en varkens worden gehuisvest) geniet hun voorkeur omwille van de talrijke aanwezigheid van insecten zoals vliegen en muggen. Moderne stallen bieden minder kansen aan de boerenzwaluw omwille van de gebruikte materialen (vaak gladder), de schaal (groter) en het meer gesloten karakter. Om dit te verhelpen kunt u een kunstnest, een lat of een profiel aanbrengen op een donkere plaats dicht bij de gehuisveste dieren. De ruimte tussen de aanhechtingsplaats en het dak moet

minsten 10 á 15 cm zijn. Boerenzwaluwen houden niet van geverfde oppervlaktes, een gekalkte muur of balk is echter geen probleem

Het is essentieel dat u een permanent toegankelijke opening van minstens 30 op 10 cm maakt, op een zo hoog mogelijke locatie. Gebruik ook geen insecticiden in en rond de stallen. elektrische bestrijding is een goed alternatief. Zijn er op uw bedrijf geen natuurlijke modderpoelen waaruit zwaluwen het bouw materiaal voor hun nesten kunnen halen, dan kunt u hen een handje helpen door op een stuk folie (zand)leem te mengen met water en eventueel wat stro en dit nat te houden. Dit is vooral belangrijk in de maanden april en mei.

3.1.1.2 Huiszwaluw (*Delichon urbicum*)

Afbeelding 4 : Huiszwaluw (Bron : Duurzame fauna)

De huiszwaluw is een veel minder typische plattelandsbewoner dan de boerenzwaluw. Zij construeren hun komvormige nesten aan de buitenkant van gebouwen, gewoonlijk onder een dakoversteek. De huiszwaluw houdt echter niet van bomen in de buurt van de nesten. De aanwezigheid van modder vergroot de kans dat ze nesten gaan bouwen.

Afbeelding 5 : Nesten van huiszwaluwen met mestplank (Bron: Departement Landbouw en Visserij)

4.1.1.2 Mussen

Ook mussen zijn typische hoevefauna. Ze maken nesten onder dakpannen, in hoeken en kieren en in de erfbeplanting. Om mussen een handje te helpen, is het voorzien van erfbeplanting nuttig, maar niet het enige:

- Zorg voor voldoende nestgelegenheid, zoals hopen in bomen en toegankelijke gebouwen. Sluit dakpannen van gebouwen waar mussen geen risico vormen niet af met gaas. Er zijn speciale huismusnestkasten verkrijgbaar die het beste minimaal twee meter boven de grond worden bevestigd.
- Beperk het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

4.1.1.3 Uilen

4.1.1.3.1 Kerkuil (*Tyto alba*)

4.1.2 Kleine zoogdieren

4.1.2.1 Vleermuis

Afbeelding 8 : Vleermuis (Bron : www.vleermuizen.be)

Vleermuizen hebben naast voldoende voedselaanbod ook schuilplaatsen nodig en lijnvormige landschapselementen (hagen, houtwallen, holle wegen, maar evenzeer gebouwen) om zich te kunnen oriënteren. Het is doordat deze elementen verdwijnen dat de vleermuizenpopulatie onder druk staat. 's Zomers jagen vleermuizen op insecten, onder meer boven een poel of boven een staldak (afhankelijk van de soort). Overdag schuilen ze in boomholten of andere beschutte plekken. Om te overwinteren zoeken ze naar plaatsen met een constante temperatuur (6-8 °C) en een hoge luchtvochtigheid, bijvoorbeeld kelders en zolders. U kunt hun aanwezigheid bevorderen door voedsel (insecten) aan te trekken, door verbindende elementen te creëren en in stand te houden en gepaste schuilmogelijkheden te maken voor zomer en winter, paar- en kraamtijd. Dode bomen met holten kunt u bijvoorbeeld behouden, waarbij u dan een vervangende boom ernaast aanplant. Er zijn ook verschillende types vleermuiskasten op de markt. Nestkastjes kunnen helpen, maar zijn een noodoplossing. Het meest geschikte type is afhankelijk van de beoogde bewoner (vleermuissoort) en het beoogde gebruik (seizoen, voortplanting). Wie zelf een kast wil bouwen vindt [voorbeelden van vleermuiskasten](#) in een folder van de Nederlandse zoogdiervereniging. Ook kleine openingen in schuren en stallen volstaan voor de vleermuis om hier in de zomer te schuilen. Ook zijn er soorten die in de winter verblijven in onder meer zolders, spouwen en spleten in muren. Vleermuizen maken geen nesten en knagen nergens aan.

Daarnaast zijn een gevarieerde erfbeplanting en lijnvormige elementen (hagen, houtkanten, bomenrijen) in het landschap van belang, zowel om er voedsel te zoeken als voor beschutting of om zich te verplaatsen. Vermijd insectenbestrijding met chemische middelen; elektrische bestrijding is een goed alternatief.

- Zorg voor geschikte nest- en schuilplaatsen
 - o Laat dode bomen bij voorkeur staan
 - o Houd openingen in stallen waar de aanwezigheid van wilde dieren weinig risicovol is vrij
 - o Houd aanhechtingsplaatsen intact
 - o Bevorder de toegankelijkheid van de doelgroep
 - o Bemoeilijk de toegankelijkheid voor predatoren (katten)
 - o Nestkasten zijn geen garantie op succes maar kunnen helpen
 - o Kies bij nieuwbouw voor zogenaamde [faunapanelen](#) die de integratie van nestkasten zeer gemakkelijk maken.
- Vermijd chemische bestrijdingsmiddelen, bijvoorbeeld insecticiden of rodenticiden, en kies eerder voor elektrische of mechanische bestrijding.
- Kies aanplantingen die voedsel en/of schuilplaatsen aanleveren.
- Zorg voor landschapselementen ter verbinding en oriëntatie. Ook hier en daar een hoekje ongemoeid laten of een berm- of grasstrook in bloei laten komen, kan al een verschil maken.

4.3 TE MIJDEN GASTEN

Lang niet alle dieren zijn welkom in stallen en/of op boerenerven vanwege de belangrijke economische verliezen, de onrust en de risico's die ze met zich mee brengen. De [brochure nr. 56 Ongedierte bestrijding op intensieve veehouderijen](#) van het Departement Landbouw en Visserij behandelt deze probleemsoorten en mogelijke maatregelen.

Ratten zijn in stalgebouwen geen welkome gasten en worden op de meeste landbouwbedrijven intensief bestreden. Sommige rattenbestrijdingsmiddelen rodenticiden zijn schadelijker voor huisdieren, vogels en andere diersoorten dan andere. Ze moeten dus met de nodige omzichtigheid worden ingezet. Zo moet u de toegang tot het lokaas voor andere dieren verhinderen. Dode ratten en overschotten van lokaas moet u zorgvuldig verwijderen. Preventieve maatregelen om de rattenpopulaties te beheersen, verdienen de voorkeur. In essentie komen deze er op neer dat u ervoor zorgt dat de ratten niet aan voedsel kunnen komen. Indien u toch kiest voor rodenticiden, zijn de minder giftige varianten aan te bevelen indien er daartegen geen resistentie is ontstaan. Het is altijd belangrijk dat u de gebruiksaanwijzingen zorgvuldig naleest.

Vliegen kunnen in stallen het hele jaar rond voorkomen en zeer snel ontwikkelen vanwege de aanwezigheid van voedsel en de hoge temperatuur. Ze zijn schadelijk wegens de onrust en stress bij de dieren en ziekteoverdracht. Mestkorsten, gemorst voeder en mest zijn geliefde broedplaatsen; mix dus regelmatig de mest en ruim gemorst voeder en mest op. Preventieve, biologische en eventueel mechanische maatregelen zijn te verkiezen boven chemische bestrijding, zeker als u rekent op vogels en andere dieren als natuurlijke vliegenvangers.

AFBEELDINGSLIJST

- Afbeelding 1: Openingen die ontoegankelijk zijn gemaakt voor ongewenste dieren (Bron: Departement Landbouw en Visserij)
- Afbeelding 2: Erfbeplanting (Bron : Departement Landbouw en Visserij)
- Afbeelding 3: Boerenwaluw (Bron : Vilt)
- Afbeelding 4: Huiswaluw (Bron : Duurzame fauna)
- Afbeelding 5: Nesten van huiswaluwen met mestplank (Bron : Departement Landbouw en Visserij)
- Afbeelding 6: Kerkuil (Bron : Natuurpunt)
- Afbeelding 7: Steenuil (Bron : Natuurpunt)
- Afbeelding 8: Vleermuis (Bron : www.vleermuizen.be)
- Afbeelding 9: Egel (Bron : Natuurpunt)

Bronnenlijst

- Basiscursus Boerenerven, Landschapsbeheer Nederland (1997).
- Code van goede landbouwpraktijk Natuur, Vlaamse overheid.
- Cursus leren beheren, Proclam (2010).
- Handboek agrarisch natuurbeheer, Landschapsbeheer Nederland (2000).
- Natuurlijk landbouwbeheer, Provincie Oost-Vlaanderen (2008).

BIJLAGEN

